

politiky. Státní finance musejí ovšem býti konsolidovány tak, aby státní rozpočty končily beze schodku, řádné výdaje aby byly hrazeny řádnými příjmy, a výdaje mimořádné (i mimořádné úhrady, t. j. hlavně půjčky) aby zejména v první době byly omezeny na účely nejnaléhavější, majetková dávka nesmí sloužiti k úhradě jakýchkoli výdajů státních (velmi nebezpečné jsou hlasy, které by již teď na ni chtěly sáhati, byť i pro účely jinak produktivní), nýbrž k zmenšení dluhu bankovkového.

Avšak vedle toho musí v národním hospodářství zvýšená výroba statků v zemědělství i v průmyslu stavěti naproti veliké zásobě peněz také vždy větší kvantum zboží, povznesení exportu a zároveň obmezení dovozu na nutné potraviny a suroviny musí zlepšovati naši platební bilanci a snižovati naše zadlužení do ciziny.

Rovnováha ve financích státních i náprava měny může býti zjednána i udržena jen povznesením celkové národní produkce hospodářské a tedy rozšířením daňové a cenové základny, k ozdravení měny a cen, národního hospodářství i státních financí není konec konců jiného léku kromě práce a spořivosti, zvýšení pracovních výkonů i hospodárnosti se surovinami, s výrobními prostředky a s pracovními silami i s konsumpcí hotových produktů.

(Pokračování)

Jan Koloušek.

Dne 9. května t. r. zemřel v Praze profesor české vysoké školy technické Jan Koloušek. Narozen dne 15. prosince 1859 z rodiny rolnické v Horní Rožince u Nového Města na Moravě, studoval v letech 1870—78 na »slovanském gymnasiu« v Brně, kde jeho profesory byli m. j. známý český filolog František Bartoš a historik Václav Royt. Již od samého počátku svých studií gymnasiálních Koloušek vynikal neúpornou pracovitostí a houževnatostí i svým přísně rozumovým založením. Na celém gymnasiu byl znám jako hlava přímo geniální, stejně znalý matematiky jako historie a zeměpisu i jako filologie klasické a moderní, zvláště slovanské. Po maturitě odešel na universitu do Prahy studovat matematiku a fysiku i češtinu a po tehdejších povinném tříletí filosofických studií složil státní zkoušku profesorskou. Velký nadbytek českých kandidátů profesury pro malý počet tehdejších českých škol středních přinutil Kolouška, po marném čekání na suplentské místo, přijmouti učitelství na měšťanské škole v Nepomuku, odkud přešel jako suplent na obchodní akademii do Chrudimě. Vyučoval tam všemu, čeho ústav právě založený potřeboval. Záhy vpravil se však zvláště důkladně do nového sobě oboru nauk obchodních a národohospodářských, zejména do vědy finanční a do bankovníctví, při nichž setrval pak již po celý život. Záhy počala v Chrudimi též jeho činnost literární. R. 1886 vydal již spis O půjčkách loterních

a premiových, r. 1888 Národohospodářskou arithmetiku, r. 1890 spis O veřejných půjčkách rakousko-uherských, o jich zúrokování, konvertování a výnosnosti, kromě odborných článků a úvah do »Athenea«, do Pelclových »Rozhledů«, při jejich založení měl značnou účast, do výročních zpráv obchodní akademie chrudimské atd.

Roku 1893 přešel Koloušek na Československou obchodní akademii do Prahy, kde r. 1897 dokončil právnická studia, již r. 1882—3 započatá, odchodem do Chrudimě však přerušena. V Praze teprv se literární činnost Kolouškova rozvinula co nejbohatěji. Psal do tehdejší nově založené Masarykovy »Naší Doby« články i měsíční rozhledy finanční (veřejnohospodářské), v některých ročnících i rozhledy politické a sociální, psal do Maršnerova »Českého Lloydů«, do »Obchodního Sborníku« redigovaného Drem Grubrem a Drem Hotowtzem a vydávaného obchodnickým spolkem »Merkurem«, o časovostech psal i do »Času« a do německé »Politik«. Do »Obzoru národohospodářského« psal Koloušek hned od jeho založení v roce 1896. Z větších článků byly to zejména v ročníku 1896 »Oprava daní přímých« a »Rakousko-uherské vyrovnání v příčině společné cedulové banky«, v ročníku 1897 »Osudy a působení korunové měny rakousko-uherské«, v ročníku 1898 »Úvahy o bimetalismu«, 1899 »Vzrůst hospodářství státního v Cislajtani a v jiných státech evropských«, 1909 »Účinky bruselské cukerní konvence na výrobu cukru řepového a třtinového za první pětiletí její platnosti«, 1910 »Naše zemědělství a jeho výsledky proti zemědělství v jiných státech«, 1911 »Naše zemědělství proti zemědělství v Belgii, Dánsku a Německu«. Samostatně vydal zejména v r. 1896 spis O obchodním a živnostenském zákonodárství a 1897 O obchodech s cennými papíry a jich národohospodářském významu.

Roku 1899 byl Koloušek povolán Kaizlem jako sekční rada do rakouského ministerstva financí. Šlo tehdy o konversi státních dluhů a jiné velké problémy finančně-politické. Kaizl, jemuž Koloušek již jako poslanci dodával žádaný jím materiál finančně-statistický, jehož rozpočty však též neúprosně kritisoval s hlediska českých potřeb kulturních a hospodářských, potřeboval matematického odborníka i českého důvěrníka, na kterého by se mohl spolehnouti. Koloušek dlouho se před vstupem rozpakoval a radil s přáteli, má-li výzvy Kaizlovy uposlechnouti. Nedůvěřoval dosti Kaizlovi, nedůvěřoval ani sobě, jsa si vědom svých nedokonalostí vnějších, zejména jazykových a společenských. Přes zrazování s velmi vážných stran Koloušek nakonec přijal. Předpovědi přátel uskutečnily se bohužel až příliš záhy, zvláště když za 14 dní po příchodu Kolouškově do Vídně padlo ministerstvo Thunovo a s ním i Kaizl. Čeští úředníci za Kaizla do finančního ministerstva vsunutí nebyli tam vůbec rádi viděni, tím méně, jestliže byli v poměrně vyšším pořadí služebním. Koloušek neměl ani byrokratické routiny, neznal dosti ani němčiny, zvl. úřední, ani ministerského slohu a osobně nedbal dost ani úhlavnějšího zevnějšku, ani uhlazeného chování. V ministerstvech, kde se druhdy kladlo více váhy na tyto vnější

věci než na vědecké znalosti a odborné uplatnění se, byl český úředník rázu Kolouškova záhy podceňován, odsouzen a odstaven. Byly mu uloženy statistické a mathematické práce a výpočty ke zjišťování platební bilance rakouské a pod., jinak trávil úřední svůj čas v malém pokojíku bývalého kláštera, v němž sídlilo vídeňské finanční ministerstvo, s půl oknem při samé podlaze, přípravou svých pozdějších prací literárních. Na veřejnost odmlčel se Koloušek po celou dobu svého vídeňského pobytu tuším úplně, i přehledy jeho v »Naší Době« tehdy osiřely.

Koloušek své postavení nesl velmi těžce. Bylo vpravdě úlevou pro něho i jeho přátele ve Vídni i v Praze, kteří želeli odstrkování muže tak vynikajících vědomostí, když přičiněním Rezkovým byl koncem roku 1901 Koloušek povolán za řádného profesora národního hospodářství, finanční vědy a statistiky na nově zřízenou českou vysokou školu technickou v Brně, a když po odchodu Dra Grubera z profesury věd právních a státních na české technice v Praze byla dosavadní jednotná stolice jeho rozdělena ve smyslu jeho dřívějších návrhů na stolicí věd právních a stolicí věd národohospodářských, byl Koloušek roku 1911-1912 jmenován řádným profesorem hospodářství národního na pražské technice, doporučiv za svého nástupce Dra Karla Engliše.

Jeho literární činnost dostoupila nyní v Praze vrcholu. Odmlčel se sice po druhé úplně za let válečných — raději prý nepsal, když nemohl říci svobodně, co by byl chtěl — ale vyplnil i tuto dobu přípravou svých později vydaných základních prací z oboru hospodářství národního. Do poslední pražské jeho periody připadají kromě některých menších spisků zejména r. 1904 »Mathematické theorie důchodů jistých a půjček samostatných«, r. 1909 druhé vydání »Cenných papírů«, r. 1908 »Systém národního hospodářství«, I. dílu část všeobecná. Pokračovati mýnil zvláštní částí národohospodářskou a zvláštní politikou sociální. K vydání těchto dalších dílů však nedošlo, protože se nenašel dosti podnikavý nakladatel. Zatím v drahé době desíti let od vydání »Systému« změnil Koloušek své dřívější úmysly dělení hospodářství národní na část všeobecnou a část zvláštní, pojav do všeobecného hospodářství národního také nejdůležitější části politiky národohospodářské a sociální. Jeho chystané nové Národní hospodářství rozděleno jím ve 3 díly. První měl po úvodní části obsahovati problém populační a těžení zemědělské a lesní, druhý díl části o podnikatelské organizaci, zvláště o její koncentraci, dále o peněžitém oběhu, o měně a o peněžitých cenách, o důchodech, o pojišťování a sociální péči, díl třetí měl konečně jednati o úvěru, o cenných papírech a bankách, o dopravě a o tržní a obchodní organizaci. Látku ve spise probranou přednášel Koloušek již po celou dobu svého učitelského působení na technikách brněnské a pražské, ovšem teprve ponenáhlym vývojem v této sedmnáctileté periodě učitelské propracoval se Koloušek ke konečnému knižnímu vyslovení svých přednášek. Vydání prvního dílu potkalo se s velkými obtížemi a jen obětavostí »České matice

technické« bylo umožněno, že krátce před vypuknutím naší říjnové revoluce 1918 mohl být spis vydán. Roku 1920 vyšel druhý díl Národního hospodářství a téměř současně druhé vydání dílu prvního, a díl třetí byl jím až na poslední stránky alespoň v tisku zkorigován. V předmluvě ke druhému vydání I. dílu Koloušek stěžoval si, že byl kritikou a vůbec veřejným tiskem přehlížen. Stížnost nebyla jednak naveskrze odůvodněna (ušly mu snad kromě zběžných recensí novinářských i na příklad kritika Dra Basche v »Obzoru nár.-hosp.« r. 1919), jednak, pokud i stesky Kolouškovy byly oprávněny, spočívala příčina do značné míry v něm samém. Kolouška bylo nesnadno kritisovati nebo s ním polemisovati. R. 1911 Dr. Bráf, vycházejí z toho, že Koloušek, jsa »sám posuzovatelem jiných nehrubě shovívavým, nepočítá zajisté na číkoliv shovívavost«, posoudil (ve »Sborníku věd právních a státních«) obšírně a velmi nepříznivě Kolouškův Systém národního hospodářství a již před tím své posluchače příležitostně opětovně před touto knihou jakožto nelogickou a přímo zmatek vnášející varoval. Bráf zvláště nelibě nesl jak Kolouškův výrok, že otázky methodologické nepatří do učebnic, tak jeho tvrzení, že spis jeho je první dílo, budující národní hospodářství důsledně na základě sociologickém, i opětovně zdůrazňování naprosté jeho původnosti. Byli jsme až překvapeni ironičností, tehdy u Bráfa, skoro již starce a vědeckého kritika, který každé oplodnění naší chudé literatury národohospodářské radostně vítal a mírně posuzoval, vpravdě neobvyklou. Přes to způsob, jakým mu Koloušek v Čase odpověděl, těžce se dotkl jak Bráfa, který podobné odpovědi přec jen se nenadál, tak jeho přátel a stoupenců. Bráf tehdy již silně churavící replikoval krátce před smrtí toliko jednostránkovým prohlášením, k jehož uveřejnění však již nedošlo. Také v polemikách s jinými přednášeči nebo referenty nechával se Koloušek svojí ohromnou znalostí faktů a formální pohotovostí, ačkoliv nikterak nebyl řečníkem vytríbeného slohu a mluvy a řeči i debaty jeho přílišnou rozvleklostí často unavovaly, strhovati často k příkrým odsudkům, nevždy spravedlivým a odpůrce druhdy i osobně bagatelisujícím, třebaže Kolouška, člověka v jádře neobyčejně dobromyslného, jakýkoliv úmysl křivdivý nebo urážlivý naprosto byl dalek.

Vědecký profil Kolouškův podati jest nemožno, dokud jeho stěžejní dílo není celé uveřejněno. Po vnější stránce vystihl je nejlépe Dr. Herben v ten smysl: Kolouškova »hlava byla naplněna ohromnými vědomostmi. Zdálo se někdy, že až přeplněna. Jakmile začal psát, odbočil pod návaem myšlenek od hlavní silnice na postranní cesty a chodníky, jako by nemohl zvládnouti vlnící se příliv myšlenek. Jeho největší dílo »Národní hospodářství« jest přetíženo vědomostmi a fakty... Ne v tom smyslu, že by bylo nestravitelné, naopak dle slov vynikajícího odborníka čte se zajímavě jako cestopis. Překvapující výpočty, neznámé podrobnosti ze všech oborů vědění, samostatný pohled na věci — toť osobní jádro a nota všech Kolouškových prací«. Jako učebnice byl Kolouš-

kův Systém jako jeho nejnovější Národní hospodářství posluchačům oříškem téměř nerozluštitelným. Nebylo v nich přesně vypracovaných pojmů, nebylo pronikavého rozčlenění látky, základní jevy promíchány s fakty druhořadými. Přes oživené výklady, jaké Koloušek jakožto polyhistor, obeznámený snad téměř se vším jednotlivci dosažitelným věděním lidským, dovedl podati o každé látce, kterou se v přednáškách zabýval, jeho školské výklady právě pro nedostatek systematičnosti a pevného spětí látky bývaly až snad do let poválečných celkem málo navštěvovány a při zkouškách spokojovali se posluchači stručnými výtahy jeho učebnic.

Koloušek byl posléze jedním z nejhorlivějších popularisátorů své vědy v universitních extensích, v přednáškách vzdělávacích spolků, v politických organisacích atd. První poválečné období zlávalo jej, bývalého upřímného realistu Masarykova, spolu s několika jinými v domněle jednotný tábor národní demokracie. Byl jakožto straník a spolupůvodce hospodářskosociálního programu strany vyslán též jako expert do mírové delegace československé v Paříži, do revolučního národního shromáždění vyslala jej však strana teprv na posledních několik neděl a do voleného parlamentu byl kandidován teprve v tak pozdním pořadí, že na něho při volbě dojíti nemohlo a také nedošlo.

Po mnohaletých útrapách tělesných, které z něho učinily předčasněho vetchého starce a které utlumoval jen nadlidskou energií pracovní, zesnul v Kolouškově českému národu člověk stejně vynikající vědomostmi odbornými, jako osobní čestností a pravdivostí.

G.

ROZHLEDY.

Hospodářské. Nucená státní investiční půjčka dopravní. — Zjištění titrů předválečného dluhu rakouského a uherského v naší republice. — Nový ochrannářský proud v obchodní politice. — Dnešní stav naší obchodní politiky. — Opětne zvýšení přírážek k sazbám celním. — Obchodní a dopravní úmluva s Francií. — Clo na automobily, přepychová daň z automobilů, mezinárodní výstava automobilová v Praze.

Jenom jako příznak veliké finanční tísně státu a nedůvěry obecnstva ve všeliké půjčky státní chápe veřejnost naše zákon ze dne 18. března 1921 č. 126 sb. z. *o státní investiční půjčce dopravní*, jímž vláda zmocněna, aby zařídila veřejné upisování půjčky na úhradu investičních potřeb ministerstva pošt a telegrafů a ministerstva železnic dle rozpočtu státních investic na rok 1921. Půjčka bude splacena nejdéle do konce roku 1946, jest osvobozena od daně důchodové (rentové) a jest zřejmě pro určité skupiny interestů půjčkou nucenou. Jsou to především abonenti telefonu, jejichž upisovací povinnost odstupňována se silnou progresí podle jejich platební schopnosti, jevíci